

Magdalena Adamczyk*

Przemoc w rodzinie w latach 2000–2011

Wstęp

We współczesnym świecie przemoc stała się zjawiskiem wszechobecnym. Częściej słyszymy o aktach przemocy w domach, na ulicy i w szkołach oraz w wielu innych miejscach. Głośna stała się przemoc wśród nieletnich, przemoc w rodzinach, a także przemoc wobec dzieci. Można mówić, iż przemoc doświadczana jest od najbliższych osób, od których powinno dostawać się miłość, ciepło, dobro i zrozumienie. Rodzina powinna stać się domem rodzinnym, w którym panuje spokój, schronienie i miłość. Zwłaszcza dla najmłodszych członków rodziny powinna stać się wzorem do naśladowania, gdyż z upływem lat nasi potomkowie wynoszą wzorce na swoje dalsze życie. Faktem staje się, że dzieci w takich sytuacjach cierpią najbardziej, ponieważ same są często ofiarami przemocy, ale także dlatego, że przemoc, której doświadczyły lub którą widziały, zostawia w ich psychice trwałe ślady. Wiadomo, że przemoc rodzi przemoc, a ktoś, kto doznał przemocy, będzie chciał ją kiedyś zwrócić bądź też na trwałe zatrzeć ślady. Przemoc w życiu każdego człowieka odgrywa bardzo znaczącą rolę. Przemoc w rodzinie jest jedną z form patologii społecznej, którą należy zwalczać poprzez zgłaszanie do instytucji zajmujących się pomocą rodzinie. Wydawałoby się, iż dziecko doznające przemocy od najmłodszych lat wyniesie wzorce i wartości przekazane przez najbliższe środowisko rodzinne i zacznie je powielać. Jednak nie można stwierdzić, iż osoba taka z ofiary stanie się sprawcą. Ze statystyk policyjnych wynika, że przemoc w rodzinie zaczęła się zmniejszać, należy jednak pamiętać, że nie wszystkie ofiary przemocy dokonały zgłoszenia czy założenia tzw. „Niebieskiej Karty”¹.

* Mgr Magdalena Adamczyk – absolwentka studiów doktoranckich Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

¹ „Niebieskie Karty” to pewna procedura, narzędzie opracowane przez Policję do zwalczania przemocy w rodzinie.

Przemoc w rodzinach jest obecna i należy ją zwalczać nie tylko dla dobra ofiar tej przemocy, ale także dla dobra całego społeczeństwa. Jednak jak nakłonić ofiary do składania zeznań. W swej karierze zawodowej autorka artykułu spotkała się z ofiarami przemocy domowej i z tym, jak ciężko nakłonić takie osoby do „postawienia się” sprawcy. Osobom, które nie doświadczyły tego rodzaju przemocy, wydaje się to bardzo proste, jednak w rzeczywistości staje się to czasem niewykonalne. Przedmiotem rozważań nad przemocą w rodzinie są sprawcy, którzy wykorzystują ofiarę poprzez znęcanie się psychicznie. Rodzina jest zastraszana i szantażowana, a sprawca czuje się bezkarny. Jak pomóc, jak nakłonić do dalszych kroków rodzinę, w której panuje ciągły strach? W wielu publikacjach różnie się interpretuje pojęcie przemocy (zob. Pilszyk, 2007; Borowski, 2012), jednak wszystkie mają podobne cechy, ponieważ jest w nich zawarta informacja o tym samym zjawisku.

Znaczenie przemocy w rodzinie

Zgodnie z art. 2, ust. 2 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie przemoc w rodzinie to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych (w rozumieniu art. 115 § 11 Kodeksu karnego), a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą. Pospiszyl (1999: 16) przemocą nazywa „wszystkie nieprzypadkowe akty naruszające osobistą wolność jednostki, które przyczyniają się do fizycznej albo psychicznej szkody drugiego człowieka i które wykraczają poza społeczne normy wzajemnych kontaktów międzyludzkich”. Ewa Jarosz (1999: 220) w swym opracowaniu pt. *Przemoc wewnątrzrodzinna* przedstawia bardzo ogólną definicję przemocy, pisząc, że: „przemoc oznacza fizyczną przewagę wykorzystywaną do bezprawnych czynów dokonywanych na kimś”. Zaraz za tą ogólną definicją przytacza definicję A. Zielińskiej, która określa przemoc z perspektywy socjologicznej. Jest ona następująca: przemoc to relacja, którą charakteryzuje nierównorzędność stosunku społecznego, relacja dominacji i podporządkowania, w której zachodzi nadużycie władzy, autorytetu, zależności lub siły fizycznej bądź psychicznej albo zadanie cierpienia. E. Jarosz zaznacza także konieczność podkreślenia cech przemocy rodzinnej, które są następujące:

- przemoc dotyczy relacji o nierównym układzie sił pomiędzy członkami rodziny,
- dochodzi do wykorzystywania władzy i siły fizycznej silniejszego wobec słabszego,
- występuje przedmiotowy stosunek pomiędzy stronami,
- tłem związku staje się lęk ofiary i manipulowanie nim przez sprawcę w celu sprawowania kontroli,

- najczęściej ofiarami przemocy w rodzinie są dzieci, kobiety, osoby trwale lub okresowo niedołączone, rzadziej mężczyźni (Jarosz, 1999: 220).

Tabela 1. Formy i skutki przemocy w rodzinie

Rodzaje przemocy	Formy przemocy	Skutki przemocy
PRZEMOC FIZYCZNA	szarpanie, kopanie, popychanie, obezwładnianie, duszenie, odpychanie, przytrzymywanie, policzkowanie, szczypanie, bicie otwartą ręką, pięściami, różnymi przedmiotami, przypalanie papierosem, topienie, polewanie substancjami żrącymi, użycie broni, pozostawienie w niebezpiecznym miejscu, nieudzielenie niezbędnej pomocy itp.	bezpośrednie: uszkodzenia ciała – urazy, rany, złamania, stłuczenia, zadrapania, siniaki, poparzenia; następujące skutki: choroby w wyniku powikłań i stresu, zespół stresu pourazowego, życie w chronicznym stresie, poczuciu zagrożenia, strachu, lęku, napady paniki, bezsenność, zaburzenia psychosomatyczne itp.
PRZEMOC PSYCHICZNA	wyśmiewanie opinii, poglądów, przekonań, religii, pochodzenia, narzucanie swojego zdania, poglądów, stałe ocenianie, krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolowanie, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów z innymi ludźmi, wymuszanie posłuszeństwa i podporządkowania, ograniczanie snu, pożywienia i schronienia, wyzywanie, używanie wulgarnych epitetów, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie, stosowanie gróźb, szantażowanie itp.	zniszczenie poczucia mocy sprawczej ofiary, jej poczucia własnej wartości i godności, uniemożliwienie podjęcia jakichkolwiek działań niezgodnych z zasadą posłuszeństwa, osłabienie psychicznych i fizycznych zdolności stawiania oporu oraz wyrobienie przekonania o daremności jego stawiania, odizolowanie od zewnętrznych źródeł wsparcia, całkowite uzależnienie ofiary od prześladowcy, stały strach i utrata nadziei, choroby psychosomatyczne, ciągły stres, zaburzenia snu itp.
PRZEMOC SEKSUALNA	gwałt, wymuszanie pożycia seksualnego, nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, zmuszanie do seksu z osobami trzecimi, sadyzm w pożyciu, wyśmiewanie wyglądu, ciała i krytyka zachowań seksualnych itp.	obrażenia fizyczne, ból i cierpienie, obniżona samoocena i poczucie własnej wartości, utrata poczucia atrakcyjności i godności, zaburzenia seksualne, oziębłość, zamknięcie się (lęk, strach, unikanie seksu), uogólniona niechęć i obawa do przedstawicieli płci sprawcy przemocy itp.
PRZEMOC EKONOMICZNA	okradanie, zabieranie pieniędzy, nielożenie na utrzymanie, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, niezaspokajanie podstawowych, materialnych potrzeb rodziny, szantażowanie, zaciąganie długów i kredytów bez zgody współmałżonka, zmuszanie do pożyczek, uniemożliwianie korzystania z pomieszczeń niezbędnych do zaspokajania potrzeb (kuchnia, łazienka) itp.	całkowita zależność finansowa od partnera, niezaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, bieda, zniszczenie poczucia własnej godności i wartości, znalezienie się bez środków do życia

Źródło: *Pomoc w kryzysie i przeciwdziałanie uzależnieniom*, 2015.

Z uwagi na to, że najczęstszymi ofiarami przemocy są dzieci, E. Jarosz przedstawiła również swoje poglądy na temat definicji przemocy wobec dzieci. Twierdzi, iż definicji tych jest wiele, ponieważ każda z nich mówi o innych czynnikach bądź zakresie zachowań uznawanych za przemoc wobec dziecka. W swym opracowaniu przytacza szersze i węższe pojęcia przemocy stosowanej wobec dzieci. Jednym z takich określeń jest definicja przyjęta przez Światową Organizację Zdrowia, która za przemoc wobec dziecka uznaje „każde zamierzone i niezamierzone działanie osoby dorosłej, społeczeństwa lub państwa, które ujemnie wpływa na zdrowie, rozwój fizyczny lub psychospołeczny dziecka” (Jarosz, 1999: 217). Powyższe definicje odnoszą się do ogólnego pojęcia przemocy, ale istnieją także definicje, których przedmiotem jest tylko przemoc w rodzinie lub przemoc wobec dzieci. Takie definicje przedstawiła w swych opracowaniach E. Jarosz. Według niej „termin *przemoc w rodzinie* jest wykorzystywany dla określenia działań i zaniechań występujących w różnych związkach międzyludzkich. Obejmuje on każdą formę przemocy w sytuacji, gdy ofiarę i sprawcę łączy pewna forma związku osobistego lub gdy pozostawali oni w takim związku w przeszłości. Przemoc wewnątrzrodzinną należy określić jako: wszelkie formy złego traktowania członków rodziny, zwłaszcza w sytuacji, kiedy nie są oni w stanie skutecznie się bronić, wszelkie działania aktywne, jak i pasywne, które godzą w osobistą wolność jednostki i przyczyniają się do jej szkody psychicznej lub fizycznej, niezgodne ze społecznymi normami i standardami wzajemnych relacji w rodzinie” (Jarosz, 1999: 220). Nie ulega wątpliwości, że w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie policja ma do odegrania niezmiernie ważną rolę, jednak ofiara musi sama dokonać zgłoszenia celem usunięcia problemu, jakim staje się przemoc w rodzinie. Badania wykazały, że kluczową rolę w zwalczaniu zjawiska przemocy w rodzinie odgrywa postawa organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Policja z racji nałożonych na nią powinności ustawowych i przyznanych uprawnień, a także możliwości wynikających z posiadanego zaplecza ludzkiego i technicznego powinna kształtować skuteczną strategię postępowania w przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Przemoc to zachowanie agresywne i jednocześnie destruktywne w stosunku do innej osoby lub grupy osób. Przyjmuje się, że przemoc to takie zachowanie jednostki lub grupy, w wyniku którego inne osoby ponoszą uszczerbek na ciele lub w zakresie funkcji psychicznych.

Przykładem przemocy są związki uczuciowe najbliższych osób, gdzie jeden z partnerów wykorzystuje zależność emocjonalną drugiego dla swoich egoistycznych celów. Dzieje się tak niekiedy w stosunkach małżeńskich, a także w związkach między rodzicami a dziećmi. Są to subtelne stosunki zależności i dominacji, które kładą się cieniem na życie indywidualne, a czasem to życie rujną. Jest to także forma zakamuflowanej przemocy psychicznej. Przemoc w rodzinie może mieć miejsce we wszystkich warunkach społecznych (tab. 1). Nie zależy od statusu społecznego ani od poziomu wykształcenia, ani od kondycji materialnej domowników. Obserwuje się jednak, że w środowiskach o niższym statusie społecznym częściej spotykamy się z tzw. przemocą gorącą, przepełnioną wybuchami agresji, wściekłością, chamstwem

i brutalnością, mającą bardzo gwałtowny przebieg. Natomiast w środowiskach o wysokim statusie społecznym częściej można spotkać tzw. przemoc chłonną, bardziej wyrafinowaną, niepozostawiającą żadnych widocznych śladów. Rodziny z tych środowisk są znacznie mniej dostępne dla ludzi z zewnątrz, nie korzystają z pomocy społecznej, leczą się prywatnie. W Polsce pomimo wzrostu zainteresowania problematyką przemocy brak jest wyczerpujących badań w tym zakresie, a statystyki sądowe nie są w stanie uchwycić rzeczywistych rozmiarów zjawiska. Według statystyk przestępstwa przeciwko rodzinie należą do jednych z najczęściej popełnianych po przestępstwach przeciwko mieniu i przeciwko życiu. Przemoc w rodzinie wymaga nieco innego podejścia i bardziej aktywnego udzielania pomocy niż inne formy przemocy, wobec której interweniuje policja. Jedną z możliwości, która zmieniła sposób działania, jest procedura interwencji policji wobec przemocy w rodzinie, która została wprowadzona na mocy zarządzenia komendanta głównego Policji nr 25/98 z 10 listopada 1998 r. pod nazwą „Niebieskie Karty”. Jest to program przeciwdziałania przemocy w rodzinie, pozwalający na uzupełnienie reaktywnego działania policji rzeczywistą procedurą prewencyjną, realizowaną wspólnie z pomocą socjalną. „Niebieskie Karty” są przeznaczone dla służb patrolowo-interwencyjnych oraz dzielnicowych, których zadaniem jest prowadzenie dalszych działań prewencyjnych wobec rodziny, w której doszło do przemocy.

Istota procedury „Niebieskie Karty”

Jednym z najważniejszych elementów podnoszących skuteczność „Niebieskich Kart” jest utworzenie lokalnego systemu pomocy dla ofiar przemocy w rodzinie (*Regulacje prawne dotyczące procedury „Niebieskie Karty”*, 2011). Procedura „Niebieskie Karty” ma na celu:

- skuteczne reagowanie wobec przemocy w rodzinie,
- poinformowanie ofiary o przysługujących jej prawach oraz instytucjach i organizacjach zobowiązanych do udzielania jej wsparcia i pomocy,
- motywowanie ofiary przemocy do żądania ochrony swoich praw i szukania pomocy,
- ułatwienie ofierze sporządzenia notatki z przebiegu zdarzenia, przydatnej w dalszym postępowaniu wobec sprawcy przemocy, umożliwienie sporządzenia przez ofiarę pisemnej prośby o pomoc, której następstwem może być wezwanie ofiary do złożenia wymaganych do wszczęcia postępowania przygotowawczego zeznań w jednostce policji, zainteresowanie odpowiednich służb społecznych zaistniałą sytuacją przemocy w rodzinie, rejestrację zarówno środków i wydarzeń w miejscu zdarzenia, jak i podjętych przez nie czynności, ułatwienie dzielnicowemu prowadzenia dalszych działań prewencyjnych wobec rodziny, w której zachodzi przemoc oraz usprawnienie współpracy z innymi służbami społecznymi przeciwdziałającymi przemocy w rodzinie,

wykorzystywanie dokumentacji przez jednostki policji w sytuacji, gdy w rodzinie są krzywdzone dzieci, rozpoznanie zjawiska przemocy w rodzinie, jej skali i podejmowanie działań zapobiegawczych.

Procedura działania w wypadku interwencji policji wobec przemocy w rodzinie składa się z następujących kolejno po sobie etapów, w skład których wchodzi:

1. Przyjmowanie zgłoszeń o przemocę.
2. Podjęcie – zlecenie informacji.
3. Czynności wykonywane podczas interwencji.
4. Pierwszy kontakt – diagnoza sytuacji.
5. Doraźne wsparcie dla ofiary przemocy w rodzinie.
6. Interwencja wobec sprawcy przemocy domowej.
7. Zakończenie interwencji.
8. Kontynuacja wsparcia dla ofiary przemocy domowej.
9. Kontynuacja działań wobec sprawcy przemocy domowej.

Sprawca przemocy w rodzinie powinien otrzymać wyraźny komunikat, że:

- stosowanie różnych form przemocy wobec innych jest przestępstwem ściganym przez prawo,
- jego postępowanie faktycznie znalazło się w kręgu zainteresowania wymiaru sprawiedliwości,
- prawo jest po stronie pokrzywdzonych, ofiary będą chronione i otrzymają potrzebną pomoc i wsparcie,
- jego postępowania nie można w żaden sposób usprawiedliwić i ponieść jego konsekwencje.

Działania prewencyjne, które są podejmowane wobec sprawcy przemocy w rodzinie, mają na celu przede wszystkim:

- zapewnić bezpieczeństwo rodzinie,
- zapobiec dalszym aktom przemocy,
- zmniejszyć lub całkowicie zlikwidować poczucie bezkarności sprawcy,
- uświadomić sprawcy karalność dokonywanych czynów i groźące konsekwencje,
- uświadomić sprawcy, że każde ponowienie tego typu zachowań będzie skutkowało wszczęciem postępowania przygotowawczego,
- zapewnić poszkodowanym systematyczną opiekę poprzez przeprowadzenie cyklicznych wizyt kontrolujących zachowanie sprawcy oraz przeprowadzenie rozeznania w otoczeniu sprawcy, na przykład rozmowy z rodziną, sąsiadami,
- ostrzeżenie sprawcy, że jeśli nie zaprzestanie stosowania przemocy, to zostaną wobec niego zastosowane ostrzejsze środki zapobiegawcze.

Odnosząc się do „Niebieskich Kart” w Polsce, trzeba stwierdzić, że nie ma prawnych możliwości zakazania sprawcom kontaktów z ofiarami i najczęściej zdarzają się sytuacje, iż sprawca przemocy wraca do ofiary, nawet gdy zostało wszczęte postępowanie przygotowawcze. Dlatego też zachowanie sprawcy przemocy, który przebywa na wolności i ma możliwość kontaktu z ofiarami, powinno być poddawane systematycznej kontroli. Program profilaktyczny „Niebieskich Kart” jest jednym

z programów prewencyjnych. W praktyce często występuje zjawisko „wycofania skargi” przez osobę pokrzywdzoną, co jest spowodowane faktem, że długotrwałe krzywdy emocjonalne i fizyczne powodują załamanie umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji, ponadto rozwija się silny związek zależności występujący pomiędzy sprawcą a ofiarą, nazywany współzależnieniem. Przyjęła się jednak praktyka, że tylko skarga osoby pokrzywdzonej i konsekwentne jej popieranie w toku postępowania przygotowawczego pozwalają na jej kontynuowanie. Wtedy, kiedy osoba pokrzywdzona jest najbliższą dla sprawcy i korzysta z przysługującego jej prawa do odmowy składania zeznań, najczęściej bywa to traktowane jako okoliczność, która uzasadnia umorzenie postępowania. Niestety samo złożenie skargi i fakt, że jest prowadzone postępowanie nic nie zmienia w sytuacji osoby pokrzywdzonej. Zachowanie sprawcy pozostaje najczęściej takie samo, a w niektórych przypadkach agresja sprawcy wzrasta, zaś osoba pokrzywdzona – z reguły kobieta i dzieci – z lęku o życie, zdrowie własne i dzieci jest zmuszona uciekać z domu. Jeżeli zachodzi poważna uzasadniona obawa powtórnego zamachu czy zemsty sprawcy lub jego współników, należy zapewnić jej ochronę.

Zjawiska patologii społecznej nie tylko są dostrzegane, ale i zwalczane. Przyczyniają się do tego ludzie, między innymi do tych celów powołani są: sędziowie, policjanci, kuratorzy, nauczyciele, ale także specjaliści różnych dziedzin nauki – psychologowie, socjologowie, pedagodzy, etycy oraz osoby duchowne, psychoterapeuci i psychoanalizy. Znamienny jest fakt, że bez wysiłku całego społeczeństwa nie zniweluje się narastającego problemu niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży. Niepokojącym zjawiskiem jest pogląd panujący w części społeczeństwa, że jedynie dotkliwa kara może wpłynąć na zmianę zachowania i powstrzymać postępujący proces demoralizacji nieletnich. W codziennym życiu mówimy często, że: „nic nie dzieje się bez przyczyny”, również w świecie naukowym badacze zawsze dociekają przyczyny badanego zjawiska. Tak jak w całym naszym życiu każde zachowanie ma swoją przyczynę i skutek, tak i swoje przyczyny i skutki mają wszystkie rodzaje przemocy.

Cloe Madanes (2003: 19) w książce pt. *Przemoc w rodzinie* pisze, że: „celem używania przemocy może być również chęć pozyskania miłości. Chłopiec może uderzyć brata, by zostać ukaranym przez ojca, który inaczej nie zwraca na niego uwagi. Nastolatek może zacząć stosować przemoc wobec swych rodziców, gdy pojawia się groźba rozwodu. Jego gwałtowność może zjednoczyć rodziców przeciw synowi, który wyraża swą miłość do nich, ratując ich małżeństwo nawet wtedy, gdy oni nie chcą go ratować.

Przemoc w rodzinie jest doświadczeniem traumatycznym, którego skutkiem są zarówno bezpośrednie szkody na zdrowiu psychicznym i fizycznym, jak i poważne, długotrwałe problemy ujawniające się w życiu dorosłym jako konsekwencje przemocy doświadczanej w dzieciństwie (tab. 1). U osób poddawanych długotrwałej przemocy występują poważne problemy fizyczne i emocjonalne. Do najczęstszych objawów będących skutkami przemocy należą: poważne obrażenia ciała, wzrost czę-

stości chorób somatycznych związanych ze stresem (ból głowy, żołądka, w krzyżu lub w stawach oraz inne dolegliwości), przygnębienie, smutek, obojętność, popadanie w depresję, niepokój, niekontrolowane wybuchy płaczu, śmiechu czy agresji, zmienność nastrojów, decyzji, niepewność, stany lękowe, w tym lęk przed bliskością, nieufność, poczucie zagrożenia, niska samoocena, kłopoty z zasypianiem, koszmary nocne, kłopoty z koncentracją, zwiększone spożycie środków psychoaktywnych, zaprzeczanie, obwinianie się, bezradność, adaptacja do przemocy. Ofiary często zachowują się niezrozumiale, niejednokrotnie zmieniają zdanie i wycofują zawiadomienie o przestępstwie, bronią sprawcy. Na szczególnie poważne konsekwencje zachowań przemocowych narażone są dzieci. Często są one bezpośrednimi ofiarami lub/i świadkami przemocy w rodzinie. Obok obrażeń cielesnych przemoc domowa powoduje, że dziecko żyje w poczuciu ciągłego strachu i zagrożenia, pozbawione miłości, zaufania i bezpieczeństwa. Niezaspokojenie tych podstawowych potrzeb wpływa na dalszy rozwój dziecka i jest przyczyną wielu schorzeń psychosomatycznych. Dzieci będące ofiarami wykorzystywania seksualnego wykazują wysoki poziom depresji, poczucie osamotnienia, myśli samobójcze, zaburzenia snu, nadpobudliwość, agresję, obniżenie samooceny i poczucie bezwartościowości. Maltretowanie psychiczne niekorzystnie wpływa na rozwój dzieci. Może prowadzić do nieprzystosowania interpersonalnego (brak poczucia bezpieczeństwa, niski poziom kompetencji społecznych, trudności w kontaktach z rówieśnikami), deficytów intelektualnych (deficyty w zakresie możliwości poznawczych, rozwiązywania konfliktów i kreatywności), problemów afektywno-behawioralnych (agresja, samoponížanie, lęk, wstyd i poczucie winy, wrogość i gniew, pesymizm i negatywizm).

Skutki przemocy pojawiające się podczas trwania zachowań przemocowych są zaledwie początkiem destrukcyjnego wpływu przemocy domowej. Konsekwencje przemocy ujawniają się często również po długim czasie, kiedy dziecko dorasta, lub w jego dorosłym życiu. Odroczone skutki przemocy objawiają się w postaci różnych form niedostosowania społecznego. Trudności w nauce, wagarowanie, ucieczki z domu, udział w nieformalnych młodzieżowych grupach przestępczych, wysoki poziom agresji, nadużywanie alkoholu, branie narkotyków to tylko niektóre ze sposobów ucieczki od problemu przemocy w rodzinie. Doświadczanie przemocy w dzieciństwie ma wpływ na całe dorosłe życie. Ofiary przemocy, zwłaszcza seksualnej, mają problemy z nawiązaniem i utrzymaniem satysfakcjonujących relacji z innymi osobami. Ponadto zachowania przemocowe są dziedziczone i powielane. Młodzi chłopcy wychowujący się w rodzinach, gdzie mężczyzna znęca się nad kobietą, uczą się agresji wobec kobiet, dziewczynki zaś postrzegają bicie, maltretowanie i wykorzystywanie jako elementy wpisane w rolę kobiety. Doświadczanie przemocy w dzieciństwie podwyższa ryzyko, że krzywdzone dzieci same staną się krzywdzącymi rodzicami. Przemoc zagraża życiu, niesie ze sobą cierpienie fizyczne, rany, siniaki, ale nade wszystko powoduje niewyobrażalnie wielkie szkody psychiczne u ofiar, które najczęściej przez lata doświadczają znęcania się, wykorzystywania lub zaniedbania. Przemoc domowa to także poważny problem społeczny. Destruk-

cyjna siła niszczy cały system rodzinny, rozsadza go od środka, odbiera poczucie bezpieczeństwa i możliwość prawidłowego rozwoju najmłodszym członkom rodziny. Niesie ze sobą ryzyko dziedziczenia przez dzieci zachowań przemocowych i powielania ich w dorosłym życiu. Niezwalczana przemoc przybiera na sile, utrwała się i eskaluje, niosąc negatywne konsekwencje dla uwikłanych w nią rodzin i dla całego społeczeństwa (*Przemoc w rodzinie*, 2011).

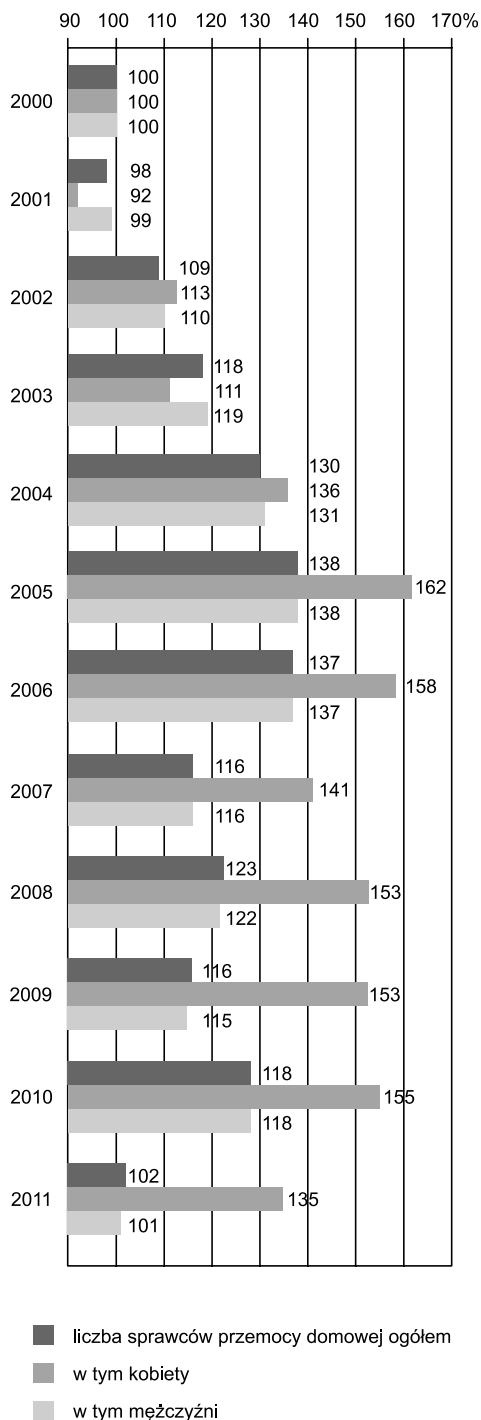
Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także zasady postępowania wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie i osób ją stosujących określone zostały w Ustawie z dnia 29 lipca 2005 r o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Osoba dotknięta przemocą w rodzinie uprawniona jest do uzyskania bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego o ustaleniu przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie (*Przeciwdziałanie przemocy*, 2016). Przemoc domowa to specyficzny rodzaj patologii życia rodzinnego, który może trwać bardzo długo, bowiem rodzina jako system broni się przed wpływami z zewnątrz.

Analiza badań empirycznych

Badania empiryczne zostały opracowane na podstawie danych z Komendy Głównej Policji (*Przemoc w rodzinie*, 2016). Z analizy statystycznej wynika, że w roku 2011 w porównaniu do roku 2000 kobiety częściej dokonywały przemocy w rodzinie – o ok. 35% – aniżeli mężczyźni. Ponadto dynamika o podstawie stałej informuje, że przemoc w rodzinie rosła w latach 2000–2008, po czym znacznie zaczęła spadać, osiągając ok. 102% w roku 2011 (rys. 1).

W tabeli 2 pokazano dynamikę o podstawie stałej² ofiar przemocy domowej objętych badaniem z lat 2000–2011. Należy zauważyć, że lata 2001 i 2011 to tendencja spadkowa względem roku 2000. Ponadto w latach 2002–2010 dynamika przekraczała 100% przestępczości. Lata 2005–2006 to wzrost o ok. 35% w stosunku do roku 2000. Zmalała liczba ofiar przemocy wobec kobiet, osiągając 70 730 w roku 2011, natomiast nastąpił wzrost przemocy pośród mężczyzn na poziomie ok. 91%. Analizując liczbę ofiar przemocy, można zauważyć, iż zdecydowanie więcej ofiar występuje wśród kobiet – w roku 2005 liczba ta wyniosła aż 91 374 i była to najwyższa zanotowana przez policję liczba przypadków przemocy wobec kobiet. Liczba przypadków przemocy wobec dzieci poniżej 13. roku życia rosła w latach 2000–2006, po czym zaczęła spadać, osiągając 21 394 w roku 2011, czyli było ok. 23% mniej ofiar niż w roku 2000. Liczba ofiar małoletnich dotkniętych przemocą domową również rosła w latach 2000–2006. Kolejne lata to spadek przestępczości. Najmniej ofiar (10 704) dotkniętych przemocą odnotowano w roku 2011, tj. 31% mniej niż w roku 2000.

² Miary dynamiki o podstawie stałej (jednoprastawowe) określają one zmiany, które występowały w kolejnych okresach w odniesieniu do okresu przyjętego, jako podstawę.

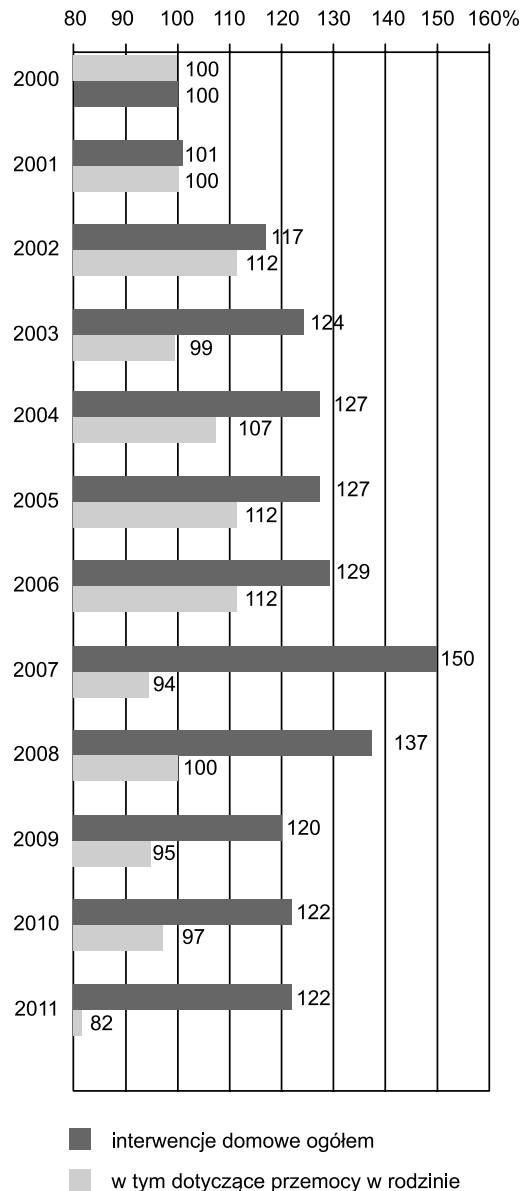
Rysunek 1. Dynamika sprawców przemocy domowej w latach 2000–2011 (2000 r. = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

Tabela 2. Dynamika ofiar przemocy domowej w latach 2000–2011

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005
liczba ofiar przemocy domowej ogółem	116 644	113 793	127 515	137 299	150 266	156 788
dynamika 2000 = 100	100%	98%	109%	118%	129%	134%
w tym kobiety	67 678	66 991	74 366	80 185	88 388	91 374
dynamika 2000 = 100	100%	99%	110%	118%	131%	135%
w tym mężczyźni	5 606	5 589	7 121	7 527	9 214	10 387
dynamika 2000 = 100	100%	100%	127%	134%	164%	185%
dzieci do lat 13	27 820	26 305	30 073	32 525	35 137	37 227
dynamika 2000 = 100	100%	95%	108%	117%	126%	134%
małoletni od 13 do 18 lat	15 540	14 908	15 955	17 062	17 527	17 800
dynamika 2000 = 100	100%	96%	103%	110%	113%	115%
Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
liczba ofiar przemocy domowej ogółem	157 854	130 682	139 747	132 796	134 866	113 546
dynamika 2000 = 100	135%	112%	120%	114%	116%	97%
w tym kobiety	91 032	76 162	81 985	79 811	82 102	70 730
dynamika 2000 = 100	135%	113%	121%	118%	121%	105%
w tym mężczyźni	10 313	8 556	10 664	11 728	12 651	10 718
dynamika 2000 = 100	184%	153%	190%	209%	226%	191%
dzieci do lat 13	38 233	31 001	31 699	27 502	26 802	21 394
dynamika 2000 = 100	137%	111%	114%	99%	96%	77%
małoletni od 13 do 18 lat	18 276	14 963	15 399	13 755	13 311	10 704
dynamika 2000 = 100	118%	96%	99%	89%	86%	69%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

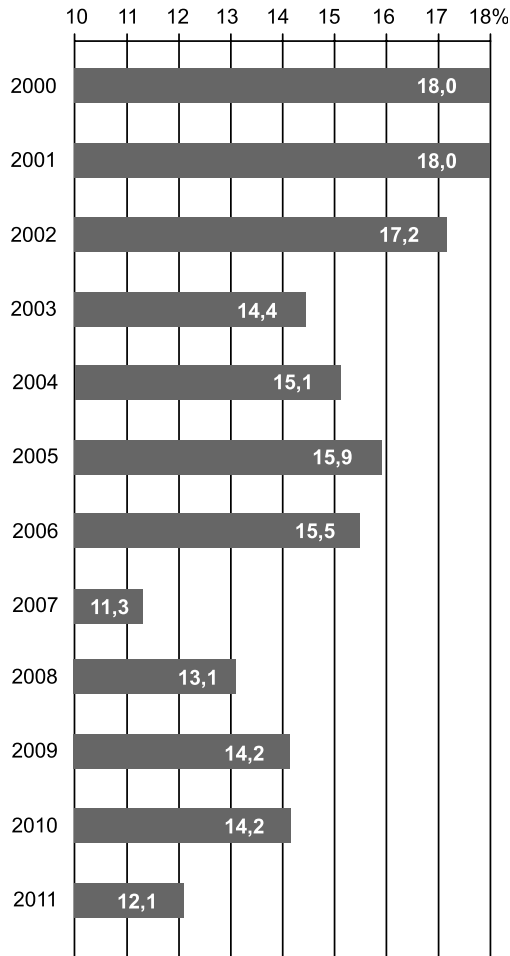

Rysunek 2. Dynamika przeprowadzonych interwencji policji w latach 2000–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

W miarę zmniejszania się przemocy domowej wobec ofiar oraz liczby jej sprawców spada dynamika interwencji policji w tym zakresie. W roku 2011 wystąpił spadek interwencji policji o 18% względem roku 2000, który charakteryzował się najniższym wskaźnikiem w całym badanym okresie od 2000 do 2011. W latach 2005–2006 odnotowano najwyższą liczbę interwencji policji w przypadkach prze-

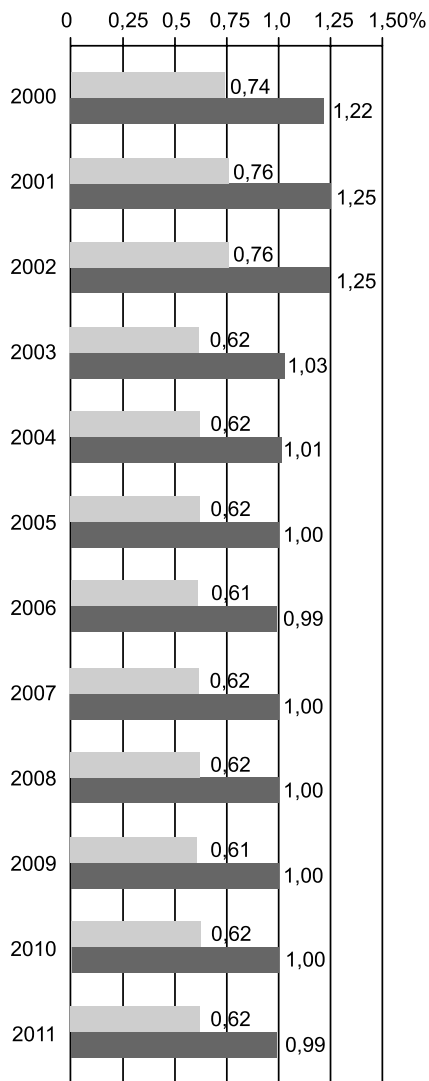
mocy w rodzinie. Spadek interwencji wystąpił w latach 2003, 2007, 2009–2011. Natomiast interwencje domowe ogółem rosły w latach 2000–2007, po czym nastąpił spadek w latach 2008–2011. Jednak w całym okresie poddanym badaniu wskaźnik przewyższał wartość 100%.

Rysunek 3. Zjawisko interwencji wobec przemocy domowej w latach 2000–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

Udział przeprowadzonej interwencji dotyczącej przemocy w rodzinie w latach 2000–2011 znacznie się zmniejszył (2 fazy wzrostu i 2 fazy spadku) wobec interwencji ogółem, osiągając zaledwie ok. 12% w 2011 roku. Średnia arytmetyczna udziału interwencji przemocy domowej względem interwencji ogółem w okresie 2000–2001 poddanym badaniu wyniosła ok. 15%. Najwyższy wskaźnik wystąpił w latach 2004–2005, po czym znacznie zmalał do 11,3% w roku 2007. Kolejne lata 2008–2010 to wzrost na poziomie 14%.

udział przeprowadzonej interwencji względem:

- liczby ofiar
- liczby sprawców

Rysunek 4. Zjawisko interwencji przemocy domowej względem liczby ofiar i sprawców w latach 2000–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Komendy Głównej Policji.

Względem sprawców przemocy w rodzinie przeprowadzono znacznie więcej interwencji niż wobec ofiar, co widać na rysunku 4. Ponadto w obu przypadkach udział

ten zaczął maleć w latach 2003–2011. Liczba sprawców przemocy domowej (rys. 1) rosła szybciej, aniżeli wszczęto interwencji wobec przemocy domowej w latach objętych badaniem, tj. od 2000 do 2011 roku.

Podsumowanie

Można stwierdzić, że przemoc stała się w ostatnich latach przedmiotem zainteresowania wielu ludzi. Pojawiają się nowe książki, czasopisma i inne publikacje o tematyce poświęconej przemocy. Statystyki powodują, iż przybywa instytucji pomagających ofiarom przemocy.

Przemoc w rodzinach przestaje być tematem tabu, jednak tysiące ofiar nadal pozostaje w ukryciu. Zastraszenie, obawa utraty życia lub zdrowia, a czasem nawet wstyd nie pozwalają ofiarom ujawniać się czy też mówić głośno o własnej krzywdzie. Przemoc jest bolesnym cierpieniem nie tylko fizycznym, ale przede wszystkim psychicznym. Każdy rodzaj przemocy wywołuje u ofiary szereg negatywnych skutków, które nierzadko pozostają w jej psychice do końca życia. Sprawca często nie zdaje sobie nawet sprawy z tego, jak ogromną krzywdę wyrządza swej ofierze, ponieważ liczy się tylko jego dobro i jego potrzeby. Fizyczne skutki przemocy można jednak szybko zaleczyć i znikają bez śladu. Ślad, który pozostaje na bardzo długo, jest ukryty we wnętrzu ofiary i często ona sama musi sobie z nim radzić. Zauważalnym objawem doznawanej przemocy są u ofiary ślady zewnętrzne pozostawione przez sprawcę. To, że osoba jest ofiarą i ma problemy, staje się także widoczne podczas rozmowy w postaci podenerwowania, braku koncentracji. Ponadto ofiary starają się spędzać mało czasu ze sprawcą, szukają dodatkowych zajęć, relaksu czy dodatkowej pracy. Doświadczona przemoc oraz urazy, jakie po niej zostały, mogą spowodować, że ofiara nie będzie w stanie poradzić sobie w codziennym życiu. Przemoc jest zjawiskiem bardzo negatywnym, którego skutki są przerażające. Dlatego też coraz częściej organizowane są różnego rodzaju akcje przeciw przemocy i tworzone liczne ośrodki pomagające ofiarom. Nie brakuje ludzi, którzy pragną pomagać i wspierać pokrzywdzonych. Ale jednocześnie nie brakuje też osób szerzących przemoc i powodujących krzywdę i cierpienie innych ludzi, zadających ból, często na całe życie. Zatem najważniejszym elementem w życiu każdego z nas jest wychowanie. Niezwykle istotne jest przekazanie dziecku od najmłodszych lat, czym jest agresja i przemoc, jak jej unikać i w jaki sposób ją zwalczać. Nastolatkom należy uświadamiać, iż nie jest wstydem walczyć z przemocą, tylko godzić się na nią i przemilczać. Dzisiejsza młodzież jest bardzo brutalna, pełna nienawiści, gotowa do walki za małe przewinienie, posługuje się wulgarnym językiem. W oczach rodziców są to natomiast cudowne dzieci, z którymi nie ma problemów wychowawczych. Rodzice bagatelizują sytuację, nawet gdy ktoś dostrzeże jakieś nieprawidłowości w zachowaniu dziecka. Tymczasem nie można obiektywnie ocenić swojego dziecka, nie biorąc pod uwagę opinii innych osób.

Bibliografia

- Borowski M. (2012), *Przemoc w rodzinie*, <http://www.korzan.edu.pl/konferencja/referaty/borowski.pdf>, dostęp: 6.02.2016.
- Jarosz E. (1999), *Przemoc wewnątrzrodzinna*, [w:] Lalak D., Pilch T. (red.), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
- Madanes C. (2003), *Przemoc w rodzinie*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Pilszyk A. (2007), *Obraz psychopatyczny sprawcy przemocy w rodzinie*, „Psychiatria Polska”, t. XLI, nr 6.
- Pomoc w kryzysie i przeciwdziałanie uzależnieniom* (2015), Zespół Stowarzyszenia „Niebieska Linia”, <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:703z1y2cItYJ:boleslawiec.eu/przemoc/index.php/pelnomocnik=-ds-uzaleznien9/-przemoc16/-rodzaje-przemocy+&cd-1&hl=pl&ct=clnk&gl=pl>, dostęp: 5.02.2016.
- Pospiszyl I. (1999), *Razem przeciw przemocy*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
- Przeciwdziałanie przemocy* (2016), <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:f9GrLOhy1soJ:www.mops.mikolow.pl/przeciwdzialanie-przemocy&num=1&hl=pl&gl=pl&strip=1&vwsr=0>, dostęp: 5.02.2016.
- Przemoc w rodzinie* (2011), http://www.mops.czchow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=22, dostęp: 3.02.2016.
- Przemoc w rodzinie* (2016), <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html>, dostęp: 5.02.2016.
- Regulacje prawne dotyczące procedury „Niebieskie Karty”* (2011), <http://www.policja.pl/pol/kgp/biuro-prewencji/aktualnosci/73047,Regulacje-prawne-dotycace-procedury-Niebieskie-Karty.html?search=964120977>, dostęp: 5.02.2016.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz.U. nr 180, poz. 1493 ze zm.

Summary

Violence in the family in the years 2000–2011

This article explores issues related to domestic violence in the years 2000–2012. It discusses the form and the effects of violence. Attention is turned to the significant impact of interventions carried out in relation to domestic violence. The article considers victims as well as perpetrators and reflects on the procedure relating to “Blue cards”.

Keywords: violence, the victim, the perpetrator

Słowa kluczowe: przemoc, ofiara, sprawca